

Werken aan behoud cultuurhistorie in groen

De cultuurlandschappen in Nederland zijn de laatste decennia drastisch van aanzien veranderd. Daarbij is niet altijd even zorgvuldig omgesprongen met het archeologisch en cultuurhistorisch erfgoed. Drie rijksdiensten hebben de handen ineengeslagen om samen met gemeenten het tij te keren.

Tekst Kyra Kuitert / Beeld Gerdien de Nooy en DLG

Recreëren in het groen moest voor de bewoners van Emmen interessanter, makkelijker en spannender worden. Met deze insteek zijn vormgevers van Staatsbosbeheer, samen met die van de Dienst Landelijk Gebied (DLG) ruim een jaar geleden voor drie dagen bij elkaar geweest. Vanwege belangrijke cultuurhistorische monumenten in het terrein, zoals hunebedden, grafheuvels en de Emmerschans, is ook Monumentenzorg bij het ontwerpproces betrokken.

Na analyse van de landschappe-

lijke situatie, de infrastructuur en het (dis)functioneren van de ooststrand van Emmen en het bos de Emmerdennen, mondde de bijeenkomst uit in vier concepten. In alle modellen moesten nieuwe recreatieve routes de toegankelijkheid van het buitengebied vergroten. Ze gaven de gemeente Emmen voldoende aanknopingspunten om het stedenbouwkundig programma voor de ooststrand van de stad opnieuw uit te werken.

DLG organiseert al langere tijd ontwerpateliers of schetsschuiten. Tijdens

zo'n sessie wordt door de ruimtelijk ontwerpers en andere specialisten van DLG, samen met mensen uit de streek de gebiedsopgave aangescherpt. Opdrachtgever hiervoor kan DLG zelf zijn, maar ook een gemeente of waterschap. (Zie ook kader: Essentie van een schetsschuit.)

Een centrale rol in een schetsschuit vervullen de ontwerpers van DLG. Zij bundelen de wensen, maken er een geheel van en brengen dat in beeld. Schetsenderwijs worden zo ontwikkelingsrichtingen uitgezet en nieuw perspectieven

en invalshoeken verkregen. Zo'n proces kan een moeizaam lopend project weer vlottrekken.

Vruchtbare samenwerking

In de ontwikkelingsfase van het toekomstig recreatiegebied Haarveld, een gebiedje tussen Vleuten en Haarzuilens, is DLG bijgestaan door Monumentenzorg en de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB). Deze vorm van samenwerking kreeg medio vorig jaar een officiële status. Doel ervan is om in groene projecten beter rekening te houden met in het landschap aanwezige cultuurhistorische waarden. De samenwerking loopt voorlopig tot 2010.

Resultaat voor Haarveld is dat er nu drie tijdsbeelden zijn onderscheiden: de Romeinse tijd, de middeleeuwen en de tijd na 1900. Vervolgens is gekeken welke cultuurhistorische of archeologische elementen uit deze periodes de moeite waard zijn om zichtbaar te maken, te behouden en/of te integreren in het uiteindelijke ontwerp.

Voor het project Haarveld hebben vijftien medewerkers van de drie diensten gezamenlijk een ontwerpatelier van anderhalve dag gedaan. Dat was volgens Frank Altenburg van Monumentenzorg een vruchtbare samenwerking. Ook Peter Wichman van het PPS-bureau van DLG is positief. „Ik was bang dat DLG tegenover de twee andere organisaties zou komen te staan. Vanouds staat DLG namelijk voor herinrichten, dus 'omploegen' van het bestaande. De beide andere diensten zijn meer gericht op historie en behoud. Maar we hebben prima samengewerkt.”

Informatie uitwisselen

Sinds de ondertekening van de samenwerkingsovereenkomst zijn de drie rijks-

Alle historische waarden worden doorgesproken in een schetsschuit.

diensten op de hoogte van elkaars informatie. Altenburg: „Denk aan gegevens en beschrijvingen van monumenten, eigendomsgegevens en historische kaartbestanden. Een gemeente die specifieke informatie zoekt, kan nu bij alle drie de diensten terecht. Niet iedereen kan zomaar alle informatie krijgen. Dat ligt auteursrechtelijk nu nog wat lastig.”

Om gemeenten bij de ontwikkelingen van projecten zo goed mogelijk te ondersteunen, richten de drie rijksdiensten zich in de eerste plaats op drie praktische punten:

- Het uitwisselen van geografische informatiebestanden op het gebied van natuurontwikkeling, cultuurhistorie en archeologie. Deze informatie kan ten dienste van de steden worden ingezet bij onder meer visievorming, planontwikkeling, inspraak, besluitvorming en onderzoek.

- Het opzetten van een gezamenlijk ontwerpatelier voor herinrichting van stadlandgebieden. De gezamenlijke kennis en ervaring op het gebied van cultuurhistorie, landschap en recreatie levert bij deze processen waardevolle input.

- Het vormen van teams per stad ter ondersteuning van gemeentelijke plannen.

Deze punten zijn belangrijk omdat mede onder invloed van de komende stedelijke vernieuwing het groen in en om de steden flink zal veranderen. Bovendien zal de ontwikkeling van nieuwe groengebieden in het buitengebied meestal sterk afhankelijk zijn van samenwerking tussen publieke en private partijen. De werkwijze is daardoor voor gemeenten anders dan ze in de stad gewend zijn. Al in de planvormingsfase van dit soort groenprojecten moeten gemeenten zo veel mogelijk kansen benutten om cultuurhistorische elementen in het buitengebied te behouden en in de plannen te integreren. ■

Essentie van een schetsschuit

Een schetsschuit of ontwerpatelier is een ondersteunend ontwerpproces dat in alle fasen van de planvorming en de uitvoering kan worden ingezet zolang er ruimtelijke keuzes aan de orde zijn. Gedurende zo'n atelier wordt één tot maximaal drie dagen intensief toegewerkt naar een ontwerp of op zijn minst een schetsplan dat gepresenteerd kan worden.

Een schetsschuit kan niet zomaar worden ingezet. DLG eist vooraf een heldere opgave van de problematiek. Een andere mogelijkheid is een 'tekenen en rekenen-schetsschuit'. Hierin worden niet alleen verschillende modellen geschetst maar ook doorgerekend.

Van een ontwerpatelier wordt een boekje gemaakt. Afsluitend volgt een uitgebreide evaluatie. Omdat zo'n sessie kostbaar is, is het op voorhand de bedoeling dat de behaalde resultaten tot tastbare resultaten zullen leiden. Voorwaarde is daarom dat de verantwoordelijke bestuurders en beleidsmakers achter deze werkwijze staan.

Rekening houden met erfgoed

Met het ondertekenen van het Verdrag van Malta in 1992 gaf Nederland, samen met een groot aantal andere Europese landen, te kennen mee te willen werken aan het behoud van het archeologisch erfgoed in de bodem. Een gevolg van dit verdrag is dat rijk, provincies en gemeenten bij de inrichting van de schaarse ruimte rekening moeten houden met de historische aspecten van het landschap. Ook het behoud en beheer van archeologische resten en monumenten vallen hieronder.

Het voormalige kasteel in Egmond aan de Hoef is al jaren geleden in een groengebied ingepast.

